

ПОЛІТИКА КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОШТОВИХ І ПОШТОВО-ТЕЛЕГРАФНИХ УСТАНОВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ ЗА ТИМЧАСОВОГО УРЯДУ В 1917 р.

У статті на основі джерельних матеріалів розглядаються основні аспекти комплектації особовим складом поштових і поштово-телеграфних установ Півдня України за Тимчасового уряду в 1917 р.

Ключові слова: особовий склад, чиновники, службовці, поштарі, поштові установи.

В статье на основе источников рассматриваются основные аспекты комплектации личным составом почтовых и почтово-телеграфных учреждений Юга Украины во время Временного правительства в 1917 г.

Ключевые слова: личный состав, чиновники, служащие, почтальоны, почтовые учреждения.

On the basis of source materials the article describes major aspects of staff complementation of postal and postal-telegraphic institutions of the South Ukraine in the time of the Provisional Government in 1917.

Key words: staff, officials, officers, postmen, postal institutions.

Одним із основних аспектів успішного функціонування новоутвореного державного апарату країни є зв'язок центру із провінцією, військовими підрозділами. Тимчасовий уряд змушений був приділяти значну увагу поштовій службі, не дивлячись на існування більш оперативнішого телеграфного і телефонного зв'язку. У військовий час було досить складно забезпечити цілісність ліній передач. Тому неодноразово екстрені телеграми до кінцевого пункту призначення доставлялися саме поштою [10, арк.266].

Дана проблема знайшла деяке відображення у загальних працях з історії розвитку і діяльності поштового зв'язку у Російській імперії та Україні М. Псурцева [1], В. Мухіна, В. Мороза, П. Дюкова [2], Т. Замкової, О. Напханько, І. Меленчука та ін. [3]. Але, не дивлячись на зазначені праці, дане питання недостатньо розкрито у науковій літературі. Тому автор прагне висвітлити і проаналізувати деякі аспекти кадрової політики у поштових і поштово-телеграфних установах Півдня України за Тимчасового уряду. Хронологічні межі обмежені проголошенням республіки і офіційною ліквідацією Тимчасового уряду.

Тимчасовий уряд отримав у спадок від самодержавної адміністрації поштову службу зі значною кількістю проблем: неукомплектованість кадрами поштових установ, постійним дефіцитом бажаючих навчатися на зв'язківця, що було викликане слабким, не відповідним часу, матеріальним забезпеченням, високим рівнем навантаження на службовців.

Південь України був важливим стратегічним регіоном для Тимчасового уряду, Таврійська і Херсонська губернії були зараховані до територій, які належали до театру бойових дій, мали вихід до морів і через них проходив зв'язок із Чорноморським флотом [4, арк.77].

Важливість поштової служби для Тимчасового уряду засвідчує значна кількість звернень із проханням до зв'язківців, щоб вони зробили все можливе для функціонування зв'язку, оскільки припинення роботи вважалося рівносильним зупинці життя [14, арк.131 і зв.,615].

З самого початку Головне управління пошти і телеграфів зіткнулося з проблемою, яка була пов'язана із демократичними перетвореннями. Утворені комітети поштово-телеграфних службовців отримали дозвіл на звільнення керівного складу установ, які запламували себе зв'язками з царською владою. Явище набуло загрозливого розмаху, так як одразу ж вивільнялися висококваліфіковані кадри із значним досвідом роботи, і привносило у роботу відомства тільки розлад. З огляду на це, Головне управління, намагаючись опанувати ситуацію, із середини березня заборонило самовільно звільнювати чиновників, характеризуючи дане явище, як акт свавілля. Запропонувало подавати скарги і залишило за собою прерогативу розслідування, і якщо потрібно звільнення чиновників [14, арк.169 і зв., 223 і зв.]. Але комітети на цьому не зупинилися. Вони усіма можливими засобами тиснули на начальників та помічників і не рідко своїми діями привносили у роботу служби негативні тенденції. Як приклад, можна навести лист начальника Високопільської поштово-телеграфної контори у комітет від 23 червня: «Я винуватий, шкідливий і небезпечний новому устрою, з'ясуйте у суді і покарайте, невинуватий – скажіть, але не повертайтеся до пережитого засобу, і не пускайте в хід адміністративний тиск та закулісний вплив...» [16, арк.10-13 і зв.]. Простежувалися непоодинокі випадки навмисного переводу з помсти або відрадження зв'язківців в установи далекі від місця проживання [15, арк.5 і зв.]. Ясно, що

такі факти не могли позитивно впливати на відносини у середині колективу.

Нагальним завданням було покращення матеріального забезпечення, однак заробітна плата робітників зв'язку залишалася на місці при постійному піднятті цін на продукти харчування. Важливе місце у цій справі відігравав Всеросійський поштово-телеграфний з'їзд, який постановив: негайно видати службовцям за штатним розписом, вільнонайманим

та кандидатам, які несли службові обов'язки, по 100 руб. з відрахуванням 3 % на Всеросійський поштово-телеграфний з'їзд; встановити щомісячну надбавку у розмірі 60 руб. усім службовцям з першого квітня; підвищити заробітну плату службовцям з першого квітня [14, арк. 315] (див. табл. 1); ресурси на підвищення планувалося брати з майбутнього підняття тарифів на поштові пересилання [10, арк. 216].

Таблиця 1

ОКЛАДИ ПОШТОВИХ СЛУЖБОВЦІВ З 1 КВІТНЯ 1917 р. [складено за 5, арк.4]

Посада	Заробітна плата руб. на рік	Столові гроші руб. на рік	Всього руб. на рік
Унтер-офіцер	600	300	900
	500	250	750
	400	200	600
Поштар	500	220	720
	400	200	600
	300	180	480
	300	120	420
Сторож-розсильний	500	220	720
	400	200	600
	300	180	480
	300	120	420
	240	120	360

Для порівняння попередні найнижчі оклади унтер-офіцера, поштаря та сторожа призначені з 1 листопада 1915 р. складали відповідно: 480, 300, 240 руб. на рік (столові гроші не передбачалися) [11, арк.201]. Також, посадам, перерахованим у таблиці, надавалися квартирні гроші згідно закону від 8 липня 1901 р. нарівні з чиновниками, у місцевостях віднесених до першого розряду 30 % від платні (без столових грошей), до другого – 25 % і до третього – 20 % [4, арк.16]. Але коштів, для вище перерахованих надбавок, постійно було недостатньо або приходили із запізненням [4, арк.40; 20, арк.22].

І все ж таки, матеріальне становище більшості службовців залишалося вкрай низьким. Яскраво ілюструє вищезазначене твердження факт відсутності взуття у зв'язківців. Так, у серпні по Херсонській поштово-телеграфній конторі значилося 14 осіб, більшість з яких були поштарями [16, арк.3].

Незначна різниця у заробітній платі (5-10 руб. на місяць) і відповідно більшому відсоткові квартирних грошей по районах породжувала велику кількість прохань про переведення у місцевість із вищою оплатою [9, арк.44]. Справедливі вимоги чиновників та службовців щодо гідного матеріального забезпечення Головне управління обіцяло лише після закінчення війни [17, арк.24].

Збільшення заробітної плати службовцям, хоча й незначне, викликало значну кількість призначень на посади сторожів-розсильних жінок-родичок начальників установ, які спиралися на факт відсутності чоловіків з відповідними критеріями [4, арк.171]. Але жінки не відповідали реальним вимогам служби, так як криміногенна ситуація в регіоні значно погіршала, у деяких установах узагалі наказали призначити цілодобово

ву озброєну варту [13, арк.8, 110]. Тому було суворо визначено жінок з посад сторожів-розсильних звільнити, а на їх місця призначити чоловіків, дозволили приймати легкопоранених вояків [8, арк.21]. У той же час існували випадки прийняття на зазначені посади неповнолітніх, що було економічно для установ, оскільки платили їм по 15 руб. на місяць [7, арк.17 і зв.].

Закон, виданий 28 березня 1917 р., повинен був покращити становище службовців, у першу чергу планувалося збільшити кількість особового складу установ і тим самим зменшити навантаження на працівників, підвищити чиновників у розрядах. Передбачалося три хвилі розширення штатів: перша – першого квітня, друга – першого липня, третя – першого жовтня і закінчити до січня 1918 р. Значна кількість чиновників, яких призначали на вищі розряди, відразу зіткнулася із проблемою – зростання по службовій драбині у більшості випадків передбачало переїзд на інше місце проживання, хоча вільних квартир в окрузі майже не існувало, що гальмувало процес поповнення кадрами поштової установи [7, арк.104]. Ще у кінці вересня 1917 р. на адресу округу надходили прохання про збільшення особового складу. Так, начальник Голопристанської поштово-телеграфної контори скаржився, що у містечку Гола Пристань було тільки два листоноші, яких часто потрібно було відряджати у підлеглі відділення у зв'язку із хворобою місцевих поштарів [7, арк.83 і зв.]. Вищезазначений закон не міг задовольнити всіх. На адресу керівництва округу надходили скарги чиновників, яким з тих чи інших причин було відмовлено у підвищенні по службі [15, арк.3 і зв., 5 і зв.].

Значне зростання обсягу роботи в установах, зокрема по обслуговуванню діючої армії, у три-чотири

рази і в зв'язку з обмеженим штатом, не дивлячись на всі спроби збільшити його кількість, негативно впливали на якість роботи [17, арк.24]. Це тягло за собою незадоволення діяльністю поштової служби. Справедливі нарікання були з боку армії. Наприклад, у день ревізії 27 червня в Одеській Головній поштовій конторі, у мішках із кореспонденцією було виявлено листи, надіслані з Таврійської губернії 18-20 червня. Також нерідкістю було й те, що з установ округу в Одеську Головну поштову контору майже щоденно кореспонденція доставлялася несортованою, розсипом, велика кількість взагалі не адресована у польові установи [6, арк.256]. З огляду на існуючу проблему Міністерство пошти і телеграфів, утворене 5 травня 1917 р., та керівництво округу постійно циркулярно зобов'язувало чиновників та службовців сумлінно виконувати покладені обов'язки [2, с.72; 8, арк.66]. Більше того, намагаючись покращити діяльність служби, зобов'язали частіше виймати, розносити та відправляти кореспонденцію [14, арк.445; 12, арк.338; 9, арк.67].

Спостерігалася й інша тенденція, коли керівництво міністерства та округу намагалися дещо розвантажити обов'язки підлеглих. Для полегшення роботи:

- дозволити гасити дві наклеєні поряд поштові марки одним відбитком штемпеля;
- у місцевостях зі значною кількістю населення, розташованих поблизу залізниць або залізничних станцій, установити при будівлі контори і на вокзалах ще по додатковій поштовій скриньці, вказавши для якого поштового вагону призначена [8, арк.42];
- вивісити поштові скриньки у волосних та сільських управах, звідки б місцеві жителі за власний рахунок доставляли полотняні мішки з листами до найближчої поштової установи [2, с.72];
- кореспонденція направлена мешканцям багатопверхівок, згідно циркуляру міністра пошти і телеграфів від 20 липня 1917 р. за № 17, вручалася визначеній від жителів особі або у шафу, встановлену на першому поверсі з окремими для кожної квартири скриньками, які планували установити до першого вересня [9, арк.63]. Тобто з'явився новий вид поштової скриньки, який функціонує й по сьогодні.

У зв'язку із збільшенням відправлень мало- і безграмотними адресантами, які нерідко відволікали чиновників від роботи для заповнення адреси, спланували наступні дії, направлені на полегшення участі чиновників:

- кожна поштова установа у своєму районі наділяла усі навчальні заклади зразками заповнення адреси;
- такими ж зразками забезпечити кожне село і прохати місцевих священників, учителів та інших освічених осіб про найширше розповсюдження зазначених даних;

- у місцях розквартирування військ прохати начальників військових підрозділів, щоб вони ознайомили вояків з правилами написання адреси;
- при перефарбуванні поштових скриньок і заготовці нових, зображення листа на скриньці зробити лицьовою стороною зі зразком правильного заповнення [8, арк.42].

Намагаючись організувати всі наявні людські ресурси, ліквідували відпустки, роблячи винятки лише для інфекційних хворих [10, арк.311-312].

З хронічною нестачею чоловіків дещо полегшили процес прийняття жінок на посади чиновників, дозволивши, якщо їхній освітній ценз був нижче визначеного, складати при конторах відповідні іспити [8, арк.54].

Добровольцям, які пішли на фронт, у вигляді пільги, зберігалася заробітна плата [10, арк.336]. Хоча Міністерство неохоче відпускало своїх підлеглих на фронт, оскільки брак чиновників відчувався постійно [18, арк.38].

Одним із основних джерел поповнення чиновниками було навчання в Одесі на поштово-телеграфних курсах, але значна маса опанувала службу при установах. За Тимчасового уряду майже постійно відчувався дефіцит учнів. Обмежена кількість змушувала брати осіб психологічно невідповідних, які не витримували навантаження. Для прикладу, можна навести лист службовця Щербанівського поштово-телеграфного відділення, адресований начальнику цієї ж установи: «Я... 9 травня цього року прийшов додому і більше до Вас не приїду, тому що, як вам відомо я м'якого характеру і не можу більше переносити свою службу, і тому я відсторонився, щоб не мучити Вас... Я може залишився ще б, але так як більше вже не міг переносити своє навчання, відсторонився. До того я довчився, що вже ходити не можу» [19, арк.17-18].

Лише у другій декаді жовтня охочих навчатися на поштових чиновників по округу нараховувалося більше 600 осіб, що дало змогу вибирати гідних. Віковий ценз на посади чиновників та поштарів для чоловіків та жінок складав від 16 років, освітній – не нижче чотирьох класів середнього навчального закладу чи повний курс вищих початкових училищ з гарною характеристикою [6, арк.360].

Отже, Тимчасовий уряд був змушений приділяти увагу поштовій службі для підтримки й поширення своєї влади. Не оминуло це й Південь України, який був важливим стратегічним регіоном. Значний вплив на розвиток поштового зв'язку, в тому числі і на кадрову політику, мали Всеросійський поштово-телеграфний з'їзд та комітети поштово-телеграфних службовців. Вони намагалися покращити матеріальне становище службовців, але не завжди їхні дії, особливо комітетів, мали конструктивний та виважений характер. За період Тимчасового уряду в регіоні не вдалося подолати дефіцит кадрів, недостатнє матеріальне забезпечення, що було спричинено військовим часом.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Псурцев Н.Д. Развитие связи в СССР 1917-1967 гг. – М.: Связь, 1967. – 479 с.
2. Від гінця до Інтернету: Нариси з історії української пошти / В. Мухін, В. Мороз, П. Дюков та ін. – К.: Аспект, 2002. – 327 с.

3. Дніпропетровський поштамт – 100 років. Він зв'язує міста, поєднує людей / Т. Замкова, О. Напханько, І. Меленчук та ін. – Д.: АРТ-ПРЕС, 2005. – 104 с.
4. Державний архів Херсонської області (далі – ДАХО), ф.82, оп.1, спр.326.
5. ДАХО, ф.82, оп.1, спр.355.
6. ДАХО, ф.82, оп.1, спр.374.
7. ДАХО, ф.82, оп.1, спр.377.
8. ДАХО, ф.82, оп.1, спр.378.
9. ДАХО, ф.82, оп.1, спр.404.
10. ДАХО, ф.82, оп.1, спр.438.
11. ДАХО, ф.237, оп.1, спр.44.
12. ДАХО, ф.Р-580, оп.1, спр.1.
13. ДАХО, ф.Р-587, оп.1, спр.1.
14. ДАХО, ф.Р-591, оп.1, спр.1.
15. ДАХО, ф.Р-609, оп.1, спр.5.
16. ДАХО, ф.Р-609, оп.1, спр.6.
17. ДАХО, ф.Р-798, оп.1, спр.2.
18. ДАХО, ф.Р-800, оп.1, спр.3.
19. Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО), ф.87, оп.1, спр.1102.
20. ДАМО, ф.87, оп.1, спр.1104.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

*В.Д. Сусоров – д.і.н., професор, Херсонський національний технічний університет;
Ю.В. Котляр – д.і.н., професор, ЧДУ ім. П. Могили.*

© О.В. Федорченко

Стаття надійшла до редакції 31.05.09